

FARKLI ÖĞRENİM KADEMELERİNDEKİ ÖĞRENCİLERE VERİLEN UZAKTAN EĞİTİM HİZMETİNİN VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ercan YILMAZ¹, Burak GÜNER², Hüseyin MUTLU³, Demet ARIN YILMAZ⁴

1 Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, ercanyilmaz70@gmail.com, ORCID: 0000- 0003- 4702- 1688.

2 Uzm., MEB, burakguner55@gmail.com, ORCID: 0000- 0002- 1734- 987X.

3 Y. L. Öğr., MEB, bhmmutlu@gmail.com, ORCID: 0000- 0002- 9353- 4161.

4 Uzm. / Psikolojik Danışman, MEB, demetarinyilmaz@gmail.com, ORCID ID: 0000- 0002- 2601- 2056.

Geliş Tarihi: 05.08.2020 Kabul Tarihi: 10.12.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.777353

Öz: Bu araştırmanın amacı; pandemi döneminde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından farklı öğretim kademeleri için gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerini, veli görüşleri doğrultusunda betimlemektir. Çalışma, nicel araştırmaya dayalı betimsel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerindeki, çocukları farklı öğretim kademelerine devam eden 3675 veli oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen "Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Veli Anketi" kullanılmıştır. Araştırmada toplanan verilerin analizinde ki-kare bağımsız testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; tüm öğretim kademelerindeki öğrencilerin velileri, öğretmenlerin öğrencilerle iletişim halinde olmalarını beklemektelerdir. Öğrencilerin öğretim kademelerine göre uzaktan eğitimden yararlanabilme düzeyleri farklılaşmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğretmenlerin, öğrencileriyle oluşturacağı olumlu bir iletişim sürecinin istendik eğitim hedeflerine ulaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Uzaktan eğitim hizmetlerinden tüm eğitim kademesindeki öğrencilerin en üst düzeyde yararlanmaları sağlanmalıdır. Uzaktan eğitim sürecinin akademik, psikoloji ve teknolojik boyutlarının birbirini desteklediği ve her birinin kritik öneme sahip olduğu unutulmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: öğrenci, veli, uzaktan eğitim, pandemi

EVALUATION OF DISTANCE EDUCATION SERVICES PROVIDED TO STUDENTS AT DIFFERENT EDUCATION LEVELS ACCORDING TO PARENTS' OPINIONS

Abstract:

The aim of this study is to describe the distance education activities done by the Ministry of National Education (MoNE) for the different levels of instruction according to the perception of the parents. The design of the study is a quantitative descriptive survey. The sample of the study consists of 3675 parents whose children attend to different levels of schools in various regions of Turkey. The data of the study was collected with "Parent Evaluation of Distance Education During Pandemic" questionnaire developed by the researchers. The data was analysed with independent Chi-square test. Parents of students in all levels expect the teachers to be in contact with the students. Students benefit from distance education in differently, based on their level of education. The results of the study suggest that a positive communication process between the teachers and the students might facilitate reaching desired educational goals. It is necessary to make sure students from all school levels benefit from distance education at the highest rate possible. It must be kept in mind that the academical, psychological and technological dimensions of distance education support each other and each has critical significance.

Key Words: student, parent, distance learning, pandemic

Giriş

Günümüzde eğitim kurumlarının, dünyada gerçekleşen her bir değişimden olumlu ya da olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir. Teknolojik gelişmelerin, eğitimi destekleme ve geliştirmede olumlu etki yaptığı düşünülebilirken (Güllüpinar, Kuzu, Dursun, Kurt ve Gültekin, 2013) 2020 yılında ortaya çıkan bir salgının eğitime yeniden şekil verdiği ve eğitim kurumlarında birçok olumsuzluklara sebep olduğu görülmüştür (Anderson, 2020). 2019 yılında ortaya çıkan ve 2020 yılı ortalarına doğru tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını; ilköğretim, ortaöğretim ve üniversiteler başta olmak üzere hemen hemen tüm eğitim kurumlarının kapanmasına neden olmuştur (UNESCO, 2020). Bunun nedeni ise, çocukların ve eğitim kurumlarının korunmasının dünya örgütleri tarafından oldukça önemli görülmüştür. Ayrıca okulların kapanma sebebi; okul ortamlarında öğrencilerin sürekli temas halinde olduklarından

dolayı hasta olabileceği, kapalı sınıflarda eğitimin COVID-19'un yayılmasını kolaylaştırabileceği, hastalık durumunda öğrencilerin ve personelin damgalanabilme ihtimali, pandeminin yaygınlaşmasıyla sağlık sistemine yüklenmenin önlenmesidir (Cross, 2020; Unicef, World Health Organization, IFRC, 2020). Okulların kapanması ile birlikte birçok ülke, eğitim hizmetlerini uzaktan eğitim araçlarını kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Ülkelerin COVID-19 pandemisi sürecinde uygulamaya geçtiği uzaktan eğitim, öğretmenlerle öğrenenlerin farklı mekanlarda bulunduğu, bunların iletişim teknolojileriyle birbirleriyle etkileşim kurduğu kurum temelli eğitim biçimidir. Uzaktan eğitimin başlıca dört unsuru vardır: Birincisi, uzaktan eğitim kurumlar vasıtasıyla sürdürülür. İkincisi, eğitimcilerin ve öğrencilerin zaman ve mekân olarak birbirlerinden bağımsız olmasıdır. Üçüncüsü, etkileşimli iletişim araçları ile öğrenme grubu üyelerinin birbirleriyle iletişim kurmasına imkân sağlar. Son olarak uzaktan eğitim; yüz yüze eğitimdeki gibi öğretmen ve öğrencilerin ortak erişim sağlayabildiği kitap, ses, video gibi eğitim dokümanlarından oluşan öğrenme platformlarından oluşur (Simonson, 2009).

Okulların kapanması ve uzaktan eğitim süreci ile birlikte evlerinde zaman geçiren öğrencilerin bazı olumsuzluklar yaşayabileceği düşünülebilir. Barlett, Griffin ve Thomson'ın (2020) belirttiği gibi salgın döneminde öğrenciler, psikolojik olarak etkilenmekte ve günlük yaşamlarında ciddi değişikliklerle (okul kapanmaları, sokağa çıkma yasakları vb.) karşılaşmalarından dolayı öğrencilerin günlük rutinleri bozulmaktadır. Bu durum da öğrencilerde olumsuz duyguların (korku, endişe, üzüntü, öfke vb.) tetiklenmesine sebep olmuştur. Bunun için ülkeler, pandemi döneminde öğrencileri uzaktan eğitim sistemine adapte etmek ve öğrencilerin pandeminin ortaya çıkardığı zorluklarla baş edebilmelerini sağlamak için hızlı rehberlik hizmetleri sunulmuştur (Daniel, 2020). Sağlanan bu rehberlik hizmeti, öğrencilerin eğitiminin yanında özellikle psikolojik olarak iyi oluşlarını destekleyici ve hastalığa karşı korkularını, endişelerini azaltıcı şeklinde olmuştur. Sunulan rehberlik hizmetiyle, öğrencilerin pandemi dönemini psikolojik olarak sağlıklı geçirmeleri ve hayatlarında karşılaşılabilecekleri olumsuzluklarla baş edebilmeleri beklenmiştir (Unicef, World Health Organization, IFRC, 2020).

COVID-19 pandemisinin, öğrencilerin ve ebeveynlerin hayatlarına yeni yaşam tecrübeleri kattığı gibi, eğitim alanında da geleceğe yönelik değişimlere neden olduğu söylenebilir. Damm (2020) pandemi nedeniyle okulların, büyük bir değişimle çevirim içi öğrenmeye geçiş yaptıklarını ve bu durumun eğitim sistemini yeniden şekillendireceğini ayrıca dijital eğitimin, geleneksel sınıf eğitimine göre hızlı ve rahatlıkla erişilebilecek durumda olacağını söylemektedir. Eğitim alanında gerçekleşen değişimin bazı olumsuzlukları da meydana getireceği değerlendirilmektedir. Reimers (2020) dijital eğitimin, geleneksel eğitime göre hızlı ve rahatlıkla erişilebilecek durumda olmasına rağmen dijital eğitimin, yüz yüze eğitimle desteklenmediği takdirde öğrenme kayıplarının kısmen devam edebileceğini söylemektedir. Öğrenme kayıplarının artacağını

öngörülmesinin nedeni ise, dünya çapında dezavantajlı öğrencilerin çok olması, öğrencilerin çevirim içi eğitim faaliyetlerinden yüksek oranda faydalanamayacak olması ve COVID-19 nedeniyle bir anda uzaktan eğitim sistemine geçilmesiyle birlikte hem teknolojiye hem de eğitimsel kaynaklara erişim eşitsizliğinin hızlanarak artmasıdır (Nasir, 2020). Tüm online öğrenme materyallerine sahip olunsu bile pandemi döneminde okuldan uzak kalan öğrencilerin, sosyal becerilerinde olumsuzluklar yaşayabilecekleri düşünülmektedir. Bunun nedeni ise öğrencilerin fiziki özelliklerinin yanı sıra yetenek ve kabiliyetlerini geliştirebildikleri, eğlenceli vakit geçirebildikleri, sosyal becerilerini ve sosyal farkındalıklarını geliştirdikleri okuldan uzak kalmalarıdır (Burgess ve Sievertsen, 2020).

Pandemi döneminde öğrenciler kadar etkilenen bir diğer grup ise velilerdir. Veliler, çocuklarının eğitimlerini teknolojik alt yapıyla sağlayabilmeye çalışırken iş kaybı ve mali problemlerle de karşı karşıya gelmektedirler (Seale, 2020). Locke (2020), salgın ile birlikte öğrencinin ailesiyle beraber yaşadığı evin eğitimsel alan olduğunu belirtmektedir. Bu eğitimsel alanda aileler, öğrencilerin uzaktan eğitimlere düzenli bir şekilde katılmalarından ve onların duyuşsal, bilişsel ve fiziksel gelişimlerinden birinci derece sorumlulardır. Williams ve Ritter (2020), çoğu velinin çocuklarına nasıl çalışmalarını gerektiğini göstermede ve derslerini (matematik, fen, İngilizce vb.) öğretmede yardımcı olma konusunda tedirginlik yaşadığını, bir diğer grubun ise, bunları rahatlıkla yapabildiğini belirtmektedir. Ayrıca veliler; salgın nedeniyle stres altında olan öğrencilerin öğrenmelerini daha da kolaylaştırabilmek adına bir şey yapamamaktan, çocukları ile işbirliği kuramamaktan ve bu nedenle çocuklarının eğitimlerinden geri kalmalarından korktuklarını belirtmektedirler. Hayatın ne zaman normale döneceğine yönelik belirsizlikler öğrencilerin ve velilerin kaygı düzeylerini daha da artırmaktadır. Bu durumda kurumlar (okullar) ve öğretmenler, aileler ve öğrencilerle sık sık iletişim kurarak, hem yeni eğitim-öğretim faaliyetleri ile ilgili hem de psikolojik olarak destek sağlamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan ailelerin, çocukları için gerekli uzaktan eğitim materyallerini sağlayamaması da ailelerin hem psikolojik hem de duygusal sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir (Daniel, 2020).

Son olarak salgın nedeniyle yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitime bırakmasından en fazla etkilenen gruplardan biri de öğretmenlerdir. Eğitim faaliyetlerini bugüne kadar yüz yüze gerçekleştirmiş olan, teknoloji altyapısı ve donanımı yeterli seviyelerde olmayan öğretmenler, sürece hazırlıksız yakalanmış ve bu durum da uzaktan eğitim sürecinde onları stresli hale sokmuştur. Bazı öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarını kullanmada zorluklar yaşamış, öğrencilerine yeterli desteği verebilme konusunda strese kapılmış; bir kısmı da işlerine son verilme ihtimali ile maddi kaygılar yaşamıştır. Salgın döneminde öğretmenler farklı bir iş yükü ve zorluklara adapte olmaya çalışmışlardır. Bu durum öğretmenler için, ebeveynlerle iletişimi yönetmek, uzaktan eğitim için yeniden program tasarlamak gibi stres faktörlerini ortaya çıkarmıştır (Fleming, 2020).

Salgın döneminde, Türkiye’de ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) hızlı bir adım atmış ve uzaktan eğitime en kısa sürede geçiş sağlamaya çalışmıştır. Türkiye’nin uzaktan eğitim sürecine hazırlıklı yakalanması öngörülebilir bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) projesi, ülkenin teknoloji altyapısı ve donanımını geliştirerek eğitim-öğretimde fırsat eşitliğini sağlamayı, bilgi toplumu olma yolunda temel oluşturmayı ve eğitimde, bilişim teknolojisi desteğiyle ülkenin bilişim standartlarını daha üst seviyelere çıkarmayı amaçlamaktaydı (Dursun, Kırbas ve Yüksel, 2015). Bu proje dahilinde her okul için geniş bant internet erişimi, her derslik için etkileşimli tahta ve kablolu veya kablosuz internet; her öğretmen için EBA uygulamaları, EBA market, bulut hesabı ve ders notları paylaşımı; her öğrenci için EBA uygulamaları, EBA market, bulut hesabı, dijital kimlik, ödev paylaşımı ve bireysel öğretim materyalleri gibi proje hedefleri belirlenmiştir (MEB, 2020).

Türkiye bu süreci, hem daha önceden altyapısını kurduğu Eğitim Bilişim Ağı ile, hem de TRT ile ortak olarak kullanıma açılan TRT-EBA TV üzerinden sürdürmektedir. Ayrıca MEB, lise hazırlık sınıfı öğrencileri ile bir üst kademeye geçişlerinde belirleyici olacak sınavlara hazırlanan 12. sınıf ve 8. sınıf öğrencileri için başlatılan canlı sınıf uygulamasının 13 Nisan itibarıyla tüm sınıf kademeleri için kullanıma açıldığını duyurmuştur (MEB, 2020). EBA altyapısının ilk etapta yoğun kullanım karşısında yeterli hizmet sunamaması ve zaman zaman erişim problemleri yaşanması karşısında MEB, daha önce güvenlik zafiyeti sebebiyle sakıncalı görülen (Uçar, 2020) Zoom, Teams, Hangouts, Meet, Skype ve benzeri uygulamaların, EBA canlı ders uygulaması diğer sınıf seviyeleri için ülke genelinde açılıncaya kadar, kişisel veri ve hakların korunmasına dikkat edilerek kullanılabilceğini belirtmiştir (MEB, 2020).

Ayrıca birçok özel yayınevi bu süreçte ücretsiz online deneme sınavları ile öğrencilere destek olurken, Milli Eğitim Bakanlığı da “Soru Destek Paketleri” ile öğrencilerin, bu süreci daha sağlıklı geçirmelerine imkân sunmaya çalışmıştır. Özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler için de eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesi için kaynak ve destek sağlanmıştır (MEB, 2020).

Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı bu uygulamalar diğer ülkelerle benzeşiklik gösterebilmektedir. Bunu pandemi sürecinde OECD’nin yaptığı araştırma desteklemektedir. OECD tarafından yapılan ve yayımlanan çalışmada Türkiye’nin 78 ülke içindeki avantajlı ve dezavantajlı okullar bazında uzaktan eğitimle ilgili alt yapı yeterliliğine yönelik ülke sıralaması tablo 1’de belirtilmiştir. (OECD, 2020).

Tablo 1. Pandemi dönemi uzaktan eğitim imkanları bakımından Türkiye'nin OECD sıralaması (78 ülke içinde)

Ne kadar sahiptiniz?	Avantajlı okullar	Dezavantajlı okullar
Ders çalışacak sessiz bir yere sahiplik	36	58
Okul işi için bilgisayara ulaşım imkânı	60	67
İnternete bağlanma imkânı	68	71
Okuldaki dijital cihazların yeterliliği	5	29
Yeterli internet hızı veya ağ genişliği	11	34
Yeterli yazılıma ulaşım olanakları	25	52
Öğretmen teknolojik ve pedagojik yeterliliği	26	36
Öğretmen ders hazırlık için yeterli zaman	4	29
Dijital kaynakların kullanımını öğrenme	3	31
Teknik eleman bulunduran okullar	3	30
Online destek programı	4	29

Yukarıdaki tabloya göre Türkiye'nin; öğretmenlerin teknolojiyi kullanma yeterliliği, online destek programı, teknik eleman bulunduran okullar ve okullardaki dijital cihazların yeterliliği bakımından avantajlı okullarda iyi bir sırada bulunmasına rağmen, öğrencilerin internete bağlanma imkanları, okul ödevleri için bilgisayara ulaşım imkanı ve ders çalışacak sessiz bir yere sahip olunması bakımından hem avantajlı hem de dezavantajlı okullar açısından iyi bir durumda olmadığı değerlendirilebilir.

Pandemi nedeniyle geçilen uzaktan eğitim tüm öğretim kademelerini etkilemekle birlikte, tüm kademeler benzer dezavantaj ve avantajları göstermemektedir (Han, 2020). Angdhiri (2020) çevrimiçi oluşturulan sınıflarda tüm öğretim kademelerindeki öğrencilerin, iş yükünün fiziksel ortamdaki sınıflardan daha çok olduğunu ve devlet okullarındaki birçok öğrencinin de çevrimiçi derslere katılım için materyallerinin yeterli olmadığını söylemektedir. Soland, Kuhfeld, Tarasawa, Johnson, Ruzek ve Liu (2020) 3. ile 8. sınıf düzeyi arasında 5 milyon öğrenci üzerinde araştırma yapmış, bu çalışmada öğrencilerin pandemi nedeniyle okula devam edememesinin matematik ve okuma becerilerini olumsuz yönde etkilediğini, ufak yaştaki öğrencilerin öğrenme kayıplarının daha fazla olduğunu bulmuştur. Bunun nedenini ise, öğrencilerin çevrimiçi derslere katılım için yeterli materyale sahip olmaması ve ülkelerin alt yapılarının çevrimiçi derslere tam hazırlıklı olmamasıyla açıklamışlardır. Pandemi döneminde öğrencilerin değerlendirmeler ve sınavlar konusunda da olumsuz etkilere maruz kaldıkları düşünülebilir. Eğitim kurumlarının kapatılmasının sadece öğrencilerinin öğre-

tim faaliyetlerinin aksamasına neden olmasının yanında, öğrencileri değerlendirmede kullanılan birçok sınavın da ertelenmesine ya da iptal edilmesine neden olduğu düşünülebilir.

Hess'e (2020) göre üniversiteye hazırlanan lise düzeyindeki öğrenciler diğer kademelerdeki öğrencilere göre salgın sürecinden daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Çünkü uzaktan eğitimle beraber öğrenciler arasında eşitsizlik artmakta, bazı yerlerde öğrencilerin derslere ulaşması zorlaşmakta ve üniversite seçiminde etkisi olan derslerdeki başarıları olumsuz etkilemektedir. Volante'a (2020) göre pandemi döneminde ortaöğretime ve üniversiteye geçiş yapacak öğrenciler, sınav kaygısı nedeniyle bu süreçten daha fazla etkilenmektedir. Pandemi ile alınan okul kapanması kararlarının ardından ülkelerin gündemlerini eğitimle ilgili meşgul eden konuların başında bu sınavların hangi koşullarda, ne zaman ve nasıl uygulanacağı gelmektedir. Çünkü bu sınavların dezavantajlı öğrencileri olumsuz etkilememesi sürecin adil ve şeffaf bir şekilde işlenmesini zorlaştıracaktır. Markus (2020) pandemi nedeniyle tüm öğretim kademelerindeki öğrencilerin olumsuz etkilendiğini ve her kademedeki öğrenciler arasında eşitsizliğin daha da arttığını belirtmektedir. Berg (2020) pandeminin tüm öğretim kademelerinde uzaktan eğitime geçilmesini ve öğrencilerin okumakta oldukları ders dönemini geçmiş sayılacaklarını söylemektedir. Sankar (2020), Hindistan' da bazı eyaletlerde 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar tüm öğrencilerin sınavlarının iptal edildiğini ve sınavsız bir şekilde sınıf atlayacaklarını söylemektedir. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanı Selçuk (2020) tarafından öğrencilerin sınıfta kalmayacağı ve ilk dönemde karnelerinde yer alan notlarının sisteme geçirileceği söylenmiştir. Doyn ve Gonchar (2020) ise yaptıkları öğrenci röportajlarında öğrencilerin neredeyse tüm sınıf düzeylerinde yeniden şekillenen sınıf geçme şartlarının daha başarılı öğrenciler için haksızlık olduğunu söylediklerini belirtmektedirler. Çünkü röportaj yapılan bu çocuklar normal bir dönem içinde sınıf tekrarı yapabilecek olan öğrencinin pandemi nedeniyle geçilen uzaktan eğitim sayesinde derslerinden geçebileceğini vurgulamışlar ve uzaktan eğitim ile yeni değerlendirme yollarının bulunmasının gerekliliğini dile getirmişlerdir.

Araştırmada MEB'in sunduğu uzaktan eğitim sürecinin niteliğini ve ev ortamında öğrencilerin bu süreçten nasıl ve ne düzeyde faydalandığını en iyi gözlemleyenlerin veliler olduğu değerlendirilmiştir. Bu araştırmada, velilerin görüşleri doğrultusunda pandemi döneminde MEB'in sunduğu uzaktan eğitim hizmetlerinin niteliği ve öğrencilerin ev ortamındaki davranışları ve öğrenme durumlarını etkileyebilecek durumların betimlenmesi amaçlanmıştır. İfade edilen temel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır:

Öğrencilerinin devam ettikleri okulların kademe türü değişkenlerine göre veli görüşleri;

- Öğretmenlerin, öğrencilerle iletişime geçme sıklıklarına ilişkin beklentileri farklılaşmakta mıdır?

- Öğrencilere, öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetler yapılma durumuna ilişkin düşünceleri farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin, MEB'in gerçekleştirdiği uzaktan eğitim hizmetinden yeterli düzeyde yararlanabileceği bir bilgisayara sahip olma durumları farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin, internet üzerinden yapılan uzaktan eğitim derslerine girişte veya ders esnasında bağlantı problemleri yaşama durumlarına ilişkin algıları farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin; uzaktan eğitim sürecindeki derslerini, TV aracılığıyla veya internet üzerinden canlı dersle takip etme durumları ilişkin düşünceleri farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi yaşamalarına ilişkin yargıları farklılaşmakta mıdır?
- Velilerin, çocuklarına verilen uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmalarına ilişkin yargıları farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin, pandemi döneminde uyku düzeninde bozulma gerçekleşmesine yönelik yargıları farklılaşmakta mıdır?
- Velilerin, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki eğitim süreci hakkındaki görüşleri farklılaşmakta mıdır?
- Velilerin, normal eğitim başladıktan sonra da Milli Eğitim Bakanlığının pandemi döneminde verdiği gibi uzaktan eğitim çalışmaları yapmasını istemeleri farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ile toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntemlere yer verilmiştir.

Bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Betimsel tarama modeli, katılımcıların görüşlerini, yetenek, bilgi ve becerilerini vb. durumları ortaya koymak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012).

Evren ve Örneklem

Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde örgün eğitimde öğrenim görmekte olan öğrencilerin sayısı 18 milyon 241 bin 881 'dir. Veli sayısının öğrenci sayısı kadar olacağı varsayılmıştır. Evrende bulunan velilerin nicel temsil gücünü sağlamak amacıyla örneklem büyüklüğü, %97 güven aralığında Özdamar (2003) tarafından önerilen

örneklem hesaplama formülü ile örnekleme olması gereken minimum veli sayısının 2425 kişi olması gerektiği belirlenmiştir.

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Araştırmanın örnekleme belirlenirken kademeli bir şekilde farklı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İlk önce evrendeki alt grupların örnekleme tam olarak temsil edilmesini sağlamak amacıyla tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun için Türkiye evreni coğrafi bölgeler esas alınarak yedi tabakaya ayrılmıştır. Daha sonra her bölgeden uygulama yapılacak iller random yöntemiyle seçilmiştir. O illerden okul ve program tipine göre kümeler halinde bulunan okullardan rassal kümeleme örnekleme yöntemiyle okullar belirlenmiştir. Bu okulların öğrenci velileri örnekleme dahil edilmiştir.

Aşağıdaki tablolarda örnekleme ait bazı demografik değişkenlere yer verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem demografik özellikleri

Öğrencinin okuduğu okul türü	n	%
Kamu	3325	90,5
Özel	350	9,5
Toplam	3675	100,0
Velilerin öğrenim düzeyi	n	%
İlkokul	879	23,9
Ortaokul	715	19,4
Lise	921	25,1
Üniversite	973	26,5
Yüksek lisans ve doktora	187	5,1
Toplam	3675	100,0
Velilerin gelir düzeyi	n	%
Düşük	1399	38,06
Orta	1798	48,92
Yüksek	478	13
Toplam	3675	100,0

Farklı Öğrenim Kademelerindeki Öğrencilere Verilen Uzaktan Eğitim Hizmetinin Veli Görüş...

Velilerin mesleği	n	%
Çiftçi	267	7,3
İşçi	1761	47,9
Esnaf	627	17,1
Memur	1020	27,7
Toplam	3675	100,0
Velilerin ikamet ettikleri yerleşim birimi	n	%
Köy ve Kasaba	311	8,5
İlçe	1782	48,5
Şehir merkezi	1582	43,0
Toplam	3675	100,0
Velilerin ikamet ettikleri coğrafi bölge	n	%
İç Anadolu Bölgesi	953	26,1
Karadeniz Bölgesi	379	10,3
Marmara Bölgesi	1067	28,7
Akdeniz Bölgesi	533	14,6
Ege Bölgesi	315	8,6
Doğu Anadolu Bölgesi	195	5,3
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	240	6,4
Toplam	3675	100,0
Çocukların devam ettiği eğitim kademesi	n	%
İlkokul	1269	34,5
Ortaokul	1496	40,7
Lise	910	24,8
Toplam	3675	100,0

Tablodaki verilere göre öğrencilerin %90,5'lik büyük kısmı kamu okullarında öğrenim görürken %9,5'lik kısmı özel okullarda öğrenim görmekte ve velilerin öğrenim düzeylerinin en çok %26,5 ile üniversite, en az %5,1 ile yüksek lisans ve doktora mezunu olduğu belirtilmektedir. Yine diğer bir demografik değişkene bakıldığında velilerin düşük ve orta olarak belirtilen gelir durumlarının birbirine yakın oranlarda olduğu, yüksek gelire sahip velilerin %14,3 ile en az orana sahip olduğu görülmektedir. Tablodaki verilerden bir diğerine göre ise, velilerin meslek grupları en fazla işçi kesiminde toplanmakta; bunu sırasıyla memur, esnaf ve çiftçi izlemektedir. Velilerin ikamet ettikleri yerleşim birimleri verisine göre yüksek oranda sırasıyla ilçe ve şehir merkezi şeklinde sıralanırken köy ve kasaba yerleşim birimlerinde ikamet edenlerin oranları daha düşük seviyelerdedir. Son olarak araştırmaya katılım yüksek oranda sırasıyla İç Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nden sağlanmıştır. Ege, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri katılımın nispeten az olduğu bölgeler olarak görülmekte ve velilerin çocuklarının devam ettikleri sınıf düzeylerine bakıldığında en çok %40,7 ile ortaokul öğrencisi ve en düşük %24,8 oranla lise öğrencisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Velilerin Pandemi dönemindeki uzaktan eğitim çalışmalarını değerlendirmeleri için "Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Veli Anketi" geliştirilmiştir.

Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Veli Anketi

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Veli Anketi" geliştirilirken araştırmacılar tarafından maddeler oluşturulmuştur. Daha sonra ankete ilişkin açıklayıcı bilgilerle beraber "anket taslak formu" oluşturulmuştur. Anket taslak formundaki maddelerin kapsam geçerliği açısından değerlendirilmesi için uzman değerlendirme formu ile 5 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütlere göre gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra düzeltilen anket formu 18 kişilik bir deneme grubuna uygulanmış ve uygulanan kişilerin anket maddelerinin anlaşılabilirliğine ilişkin görüşleri alınmıştır. Anket formunun bu ön deneme uygulamalarından gelen dönütlere göre tekrar revize edilerek son hali verilmiştir. Aynı zamanda Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitimi Değerlendirme Veli Anketi'nin online formunun katılımcılar için cevaplandırılmasına ilişkin kolaylığı test edilerek kullanılabilirliği sağlanmıştır.

Veri Analizi

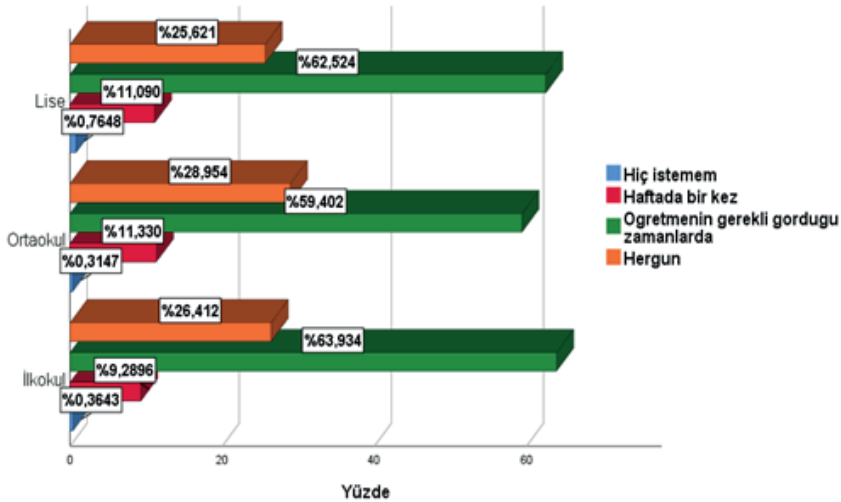
Öncelikli olarak her bir anket sorularındaki seçeneklere verilen cevapların frekans ve yüzdelik puanları incelenmiştir. Daha sonra velilerin görüşleri, öğretmenlerin öğrencileriyle iletişime geçme sıklıklarına, öğretmenlerin uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetler yapmalarına, öğrencilerin MEB'in gerçekleştirdiği uzaktan eğitim hizmetinden yeterli bir şekilde yararlanabilmelerine, öğrencilerin internet üzerinden yapılan

uzaktan eğitim derslerine girişte veya ders esnasında bağlantı problemleri yaşamalarına, öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki derslerini TV aracılığıyla veya internet üzerinden canlı dersle takip etmelerine, öğrencilerin dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi yaşamalarına, öğrencilerin verilen uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmalarına, pandemi döneminde öğrencilerin uyku düzeninde bozulma yaşamalarına, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki eğitim süreci hakkındaki düşüncelerine ve normal eğitim başladıktan sonra da Milli Eğitim Bakanlığının pandemi döneminde verdiği gibi uzaktan eğitim çalışmaları yapmalarına ilişkin görüşlerinin velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türleri değişkenine göre farklılaşmasının önem kontrolü ki-kare bağımsızlık testi ile sınınanmıştır. Eğitim araştırmalarında çoğu zaman verilerin analizinde manidarlık düzeyi .05 olarak kabul edilmektedir (Balci, 2004). Bu sebepten dolayı araştırmada kabul edilen manidarlık düzeyi .05'tir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amaçları kapsamında toplanan verilere ait analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Velinin, pandemi döneminde öğretmenlerin, öğrencileriyle ne sıklıkla iletişime geçmesini istemelerine ilişkin görüşlerinin velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okul kademe türü değişkenine göre farklılaşması ki-kare bağımsızlık testi ile sınınanmıştır. Sonuçlar Grafik 1'de verilmiştir.

$$\chi^2 (6)=39,244, p<.05$$

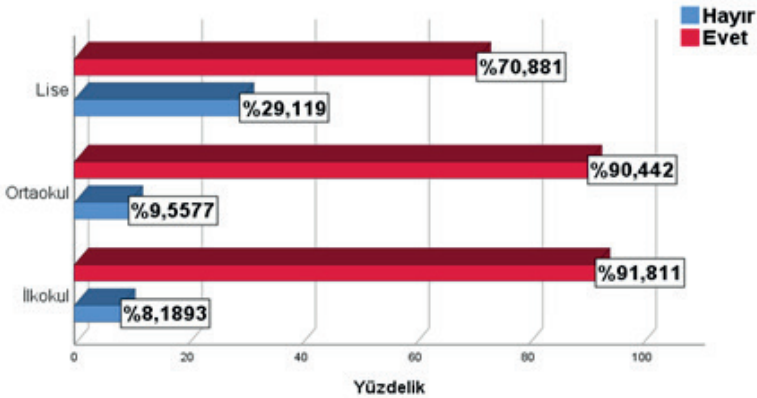
Grafik 1. Farklı öğrenim kademelerine göre pandemi döneminde öğretmenlerin, öğrencilerin ne sıklıkla iletişime geçmesini istemelerine ilişkin görüşlerin karşılaştırılması

Grafik 1'e göre öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre pandemi döneminde öğretmenlerin öğrencilerle ne sıklıkta iletişime geçtikleri hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Velilerin, pandemi döneminde öğretmenlerin çocuklarla ne sıklıkta iletişime geçmesini istediklerine bakıldığında, öğrencileri lise kademesinde okuyan velilerin %62,52'si "öğretmenlerin gerekli gördüğü zamanlarda" iletişime geçmesini, %25,62'si "her gün" iletişime geçmesini, %11,09'u "haftada bir kez" iletişime geçmesini ve son olarak %0,76'sı "hiç istemem" iletişime geçmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden velilerin ise %59,40'ı "öğretmenin gerekli gördüğü zamanlarda" iletişime geçmesini, %28,95 "her gün" iletişime geçmesi, %11,33 "haftada bir kez" iletişime geçmesi ve %0,31 "hiç istemem" iletişime geçmesini istemediği yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencileri ilkokula devam eden velilerin %63,93'ü "öğretmenin gerekli gördüğü zamanlarda" iletişime geçmesini, %26,41 "her gün" iletişime geçmesini, %9,28 "haftada bir kez" iletişime geçmesini ve %0,36 "hiç istemem" iletişime geçmesini istediği yönünde görüşlerini belirtmişlerdir.

Genel olarak velilerin, pandemi döneminde öğretmenlerin çocuklarla ne sıklıkta iletişime geçmesini istediklerine bakıldığında, velilerin %61,95'inin öğretmenlerin gerekli gördüğü zamanlarda, %27'nin her gün, %10,57'nin haftada bir kez iletişimin gerçekleşmesini istedikleri ve son olarak hiç istemem diyenlerin ise %0,48 olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetler yapma durumlarına ilişkin veli görüşleri, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okul kademe türü değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile test edilmiştir. Ki-kare tekniği analizine ilişkin sonuçlar Grafik 2'de belirtilmiştir.

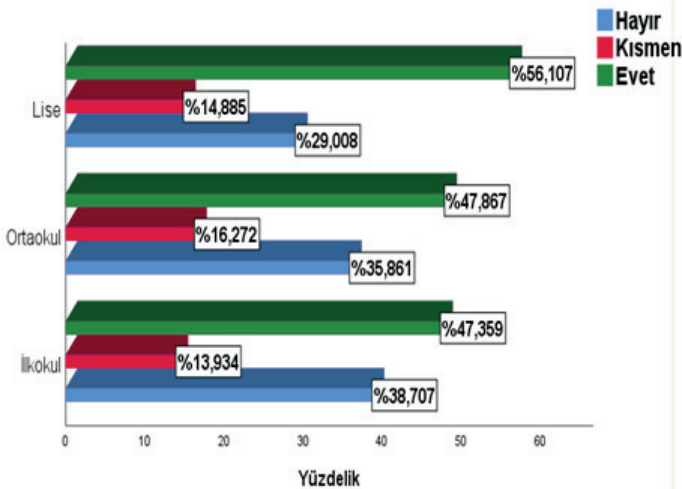
$\chi^2 (2) = 57,587, p < .05$

Grafik 2. Farklı öğrenim kademelerine göre öğrencilerin öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetler yapmalarının karşılaştırılması

Grafik 2'ye göre öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre pandemi döneminde çocuklarına, öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim aracılığıyla eğitici faaliyetler yapmaları hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Lisede öğrenim görmeye devam eden öğrencilerin velileri pandemi döneminde çocuklarına, öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetler yapılmasına yönelik görüşlerini %70,88'i "evet" eğitici faaliyetlerin yapıldığını, %29,11'inin ise "hayır" eğitici faaliyetler yapılmadığını belirtmişlerdir. Ortaokulda öğrenim görmeye devam eden öğrenci velileri %90,44 "evet" eğitici faaliyetlerin yapıldığını ve %9,55 "hayır" eğitici faaliyetler yapılmadı diyerek eğitici faaliyetler hakkındaki görüşlerini ifade etmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokula devam eden velilerin %91,81'i "evet" eğitici faaliyetlerin yapıldığını ve %8,18'i "hayır" eğitici faaliyetler yapılmadı yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Velilerin görüşlerine göre ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğretmenlerin, öğrenciler için eğitici faaliyetleri yüksek oranda düzenlediği, lisede ise bu oranın diğer kademelere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir. Grafik genel olarak incelendiğinde veliler, çocuklarına öğretmenleri tarafından uzaktan eğitim yoluyla eğitici faaliyetlerin yapıp yapılmadığı sorusunun analizinde velilerin %84,38'inin "evet" derken, %15,62'sinin ise "hayır" dediği görülmektedir.

Pandemi döneminde MEB'in gerçekleştirdiği uzaktan eğitim hizmetinden öğrencilerin yeterli bir şekilde yararlanma durumlarına ilişkin veli görüşlerinin, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile kontrol edilmiştir. Analizlere ilişkin sonuçlar Grafik 3'de belirtilmiştir.

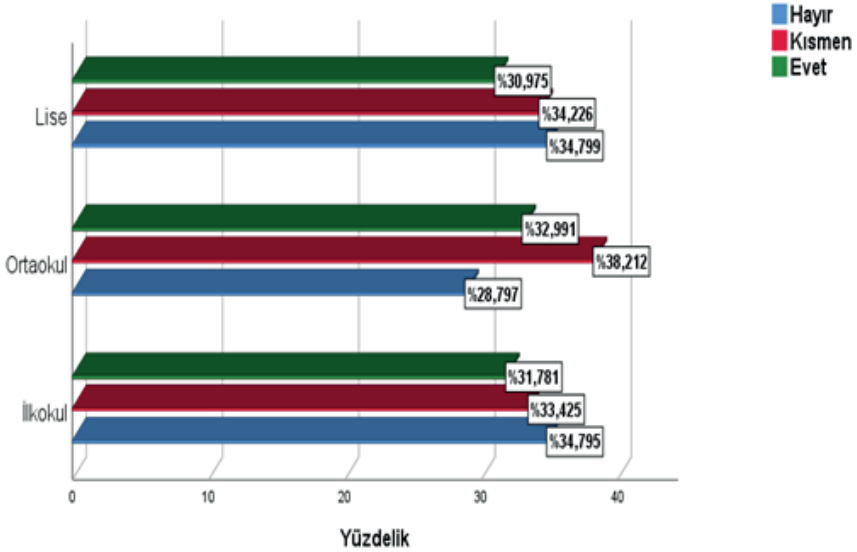
$\chi^2(4) = 19,136, p < .05$

Grafik 3. Farklı öğretim kademelerine göre öğrencilerin, MEB'in gerçekleştirdiği uzaktan eğitim hizmetinden yeterli bir şekilde yararlanma durumlarının karşılaştırılması

Grafik 3 incelendiğinde ise, öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre öğrencilerin uzaktan eğitimden yeterli düzeyde faydalanabilmesi için yararlanabileceği bilgisayara sahip olma hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Öğrencileri lisede devam eden velilerin görüşleri %56,10 “evet” bilgisayara sahip, %29 “hayır” bilgisayara sahip değil, %14,88 “kısmen” olarak ifade edilmiştir. Öğrenimine ortaokul düzeyinde devam eden öğrencilerin velileri %47,86 “evet” bilgisayara sahip, %35,86 “hayır” bilgisayara sahip değil ve %16,27 “kısmen” yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencileri ilkokulda devam eden velilerin %47,35 “evet” bilgisayara sahip, %38,70 “hayır” bilgisayara sahip değil ve %13,93 “kısmen” yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Bilgisayara sahip olma durumunun lise düzeyinde yüksek ilkokul ve ortaokul düzeylerinde daha düşük oranlarda olduğu görülmektedir.

Pandemi döneminde öğrencilerin internet üzerinden yapılan uzaktan eğitim derslerine girişte veya ders esnasında bağlantı problemleri yaşamalarına ilişkin veli görüşleri, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile sınanmış ve analize ilişkin sonuçlar Grafik 4'tedir.

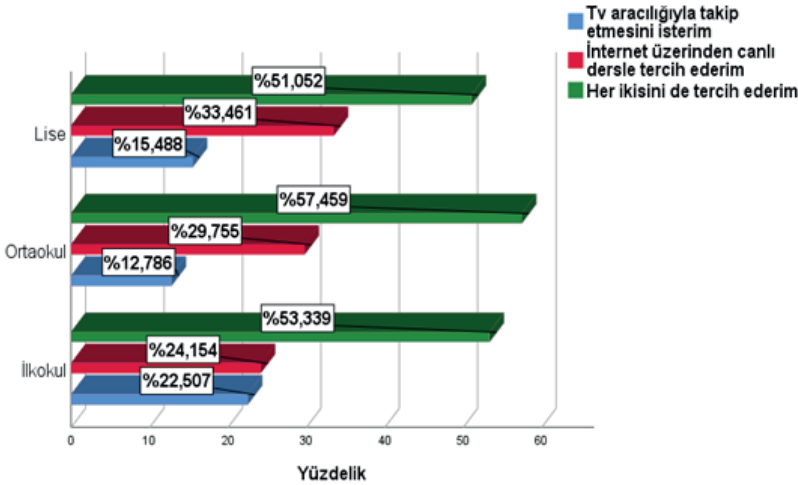
$\chi^2(4) = 13,847, p < .05$

Grafik 4. Farklı öğretim kademelerine göre öğrencilerin internet üzerinden yapılan uzaktan eğitim derslerine girişte veya ders esnasında bağlantı problemleri yaşamalarının karşılaştırılması

Grafik 4'e göre, öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türleri değişkenlerine göre çocukların internet üzerinden yapılan uzaktan eğitim derslerine girişte veya ders esnasında bağlantı problemleri hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerin velileri %30,97 "evet" bağlantı problemleri yaşıyorum, %34,79 "hayır" bağlantı problemleri yaşamıyorum ve %34,22 kısmen yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden velilerin %32,99 "evet" bağlantı problemleri yaşıyorum, %28,79 "hayır" bağlantı problemleri yaşamıyorum ve %38,21 kısmen yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokulda öğrenim görmeye devam eden velilerin %31,78 "evet" bağlantı problemleri yaşıyorum, %34,79 "hayır" bağlantı problemleri yaşamıyorum ve %33,42 kısmen yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Veli görüşlerine göre ortaokulda öğrenim görmekte olan öğrenciler diğer kademelere göre uzaktan eğitim derslerine giriş veya ders esnasında en fazla bağlantı problemi yaşamaktadır. Sonuç olarak öğrencilerin uzaktan eğitim derslerine giriş esnasında bağlantı problemleri yaşayıp yaşamadığı velilere sorulduğunda %35,29'unun "kısmen", %32,80'inin "hayır" ve %31,91'inin "evet" dedikleri görülmektedir.

Velilerin pandemi döneminde öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki derslerini TV aracılığıyla mı yoksa internet üzerinden canlı dersle mi takip etmesini tercih etmelerine ilişkin görüşleri, öğrencilerin devam ettikleri okul kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile test edilmiştir. İlgili analize ilişkin sonuçlar Grafik 5'te verilmiştir.

$\chi^2(4) = 43,582, p < .05$

Grafik 5. Farklı öğretim kademelerindeki öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki derslerini TV aracılığıyla mı yoksa internet üzerinden canlı dersle mi takip etmesini tercih etmelerine ilişkin karşılaştırma

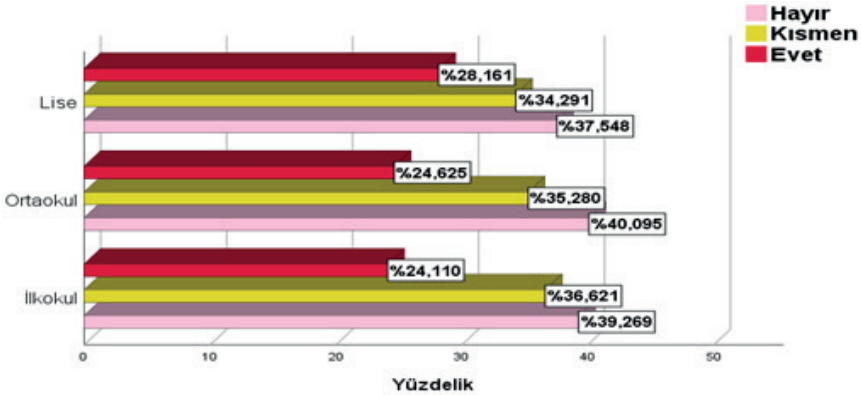

Grafik 5'teki ki-kare analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre çocukların uzaktan eğitim derslerinin TV aracılığıyla mı yoksa internet üzerinden canlı olarak takip edilmesi hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Öğrencisi liseye devam eden velilerin derslerin işlenişi hakkında %51,05 "her ikisini de tercih ederim" hem senkron (canlı) hem de asenkron (TV), %33,46 "internet üzerinden canlı ders tercih ederim" ve %15,48 "TV aracılığıyla isterim" yönünde ifade etmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden veliler ise %57,45 "her ikisini de tercih ederim", %29,75 "internet üzerinden canlı ders tercih ederim" ve %12,78 "TV aracılığıyla isterim" yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokul kademesinde devam eden veliler görüşlerini %53,33 "her ikisini de tercih ederim", %24,15 "internet üzerinden canlı ders tercih ederim" ve %22,50 "TV aracılığıyla isterim" yönünde ifade etmişlerdir.

Grafik genel değerlendirildiğinde çocuklara yönelik uzaktan eğitim derslerini TV aracılığıyla (asenkron) mı, yoksa internet üzerinden canlı (senkron) olarak yapılması gerekliliğine ilişkin bulgulara göre, ebeveynlerin %53,95'i her iki şekilde de yapılmasını isterken, %29,12'si internet üzerinden, %16,93'ü TV aracılığıyla yapılmasını istemektedir.

Öğrencilerin pandemi sürecinde dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi yaşamalarına ilişkin veli görüşleri, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okul kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile sınanmış ve sonuçlar Grafik 6'da verilmiştir.

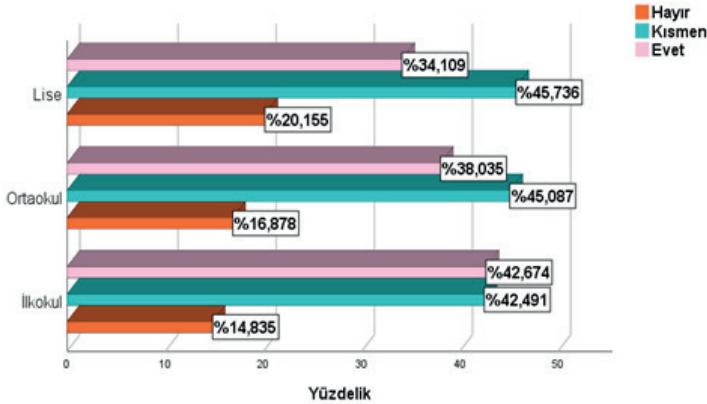
$\chi^2(4) = 13,342, p < .05$

Grafik 6. Farklı öğretim kademelerindeki öğrencilerin pandemi sürecinde dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi yaşamalarına ilişkin karşılaştırma

Grafik 6'da belirtildiği gibi öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre pandemi sürecinde çocuklarında dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon probleminin ortaya çıkması yönünde veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Öğrencisi liseye devam eden velilerin %28,16 "evet" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluştu, %37,54 "hayır" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluşmadı ve %34,29 "kısmen" yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden velilerin %24,62 "evet" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluştu, %40,09 "hayır" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluşmadı ve %35,28 "kısmen" yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokula devam eden velilerin %24,11 "evet" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluştu, %39,26 "hayır" dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluşmadı ve %36,62 "kısmen" yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Yaşanan dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemlerinin en çok lise kademesinde olduğu, ortaokulun ise hayır diyenlerin oranlarına göre dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemlerinin en az yaşandığı kademe olduğu görülmektedir. Grafik incelendiğinde pandemi döneminde çocuklarında dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemi oluşup oluşmadığına ilişkin soruları velilerin %38,97'sinin "hayır", %35,40'ının "kısmen" ve %25,63'ünün "evet" olarak yanıtladıkları görülmektedir.

Pandemi döneminde öğrencilerin MEB tarafından verilen uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmalarına ilişkin veli görüşleri, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okul kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile kontrol edilmiştir ve sonuçlar Grafik 7'dedir.

$\chi^2(4) = 14,590, p < .05$

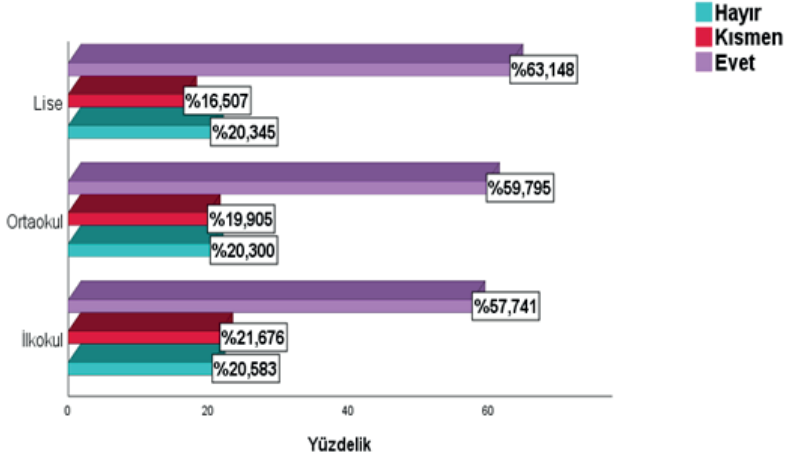
Grafik 7. Farklı öğretim kademelerine göre öğrencilerin MEB tarafından verilen uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmalarına ilişkin karşılaştırma

Veli görüşleri açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin verilen uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmalarına yönelik düşünceleri devam ettikleri okul kademe türleri değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < .05$).

Öğrencisi liseye devam eden veliler; %34,10 “evet” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı buluyor, %20,15 “hayır” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı bulmuyor ve %45,73 “kısmen” çocuklarımızın eğitimi belirli düzeyde faydalı buldukları yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden veliler; %38,03 “evet” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı buluyor, %16,87 “hayır” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı bulmuyor ve %45,08 “kısmen” çocuklarımızın eğitimi belirli düzeyde faydalı buldukları yönünde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokula devam eden velilerin görüşleri %42,67 “evet” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı buluyor, %14,83 “hayır” çocuklarımız uzaktan eğitimi faydalı bulmuyor ve %42,49 “kısmen” çocuklarımızın eğitimi belirli düzeyde faydalı buldukları şeklindedir.

Grafik verilerine göre veliler; toplamda %38,27’lik oranla Milli Eğitim Bakanlığının sunduğu uzaktan eğitim hizmetlerinin çocukları tarafından faydalı bulunduğunu, %44,44’lük yüksek oranla ise kısmen faydalı bulunduğunu gözlemlediklerini belirtmektedir. Velilerin %17,29’u ise Milli Eğitim Bakanlığının sunduğu uzaktan eğitim hizmetlerinin çocukları tarafından faydalı bulunmadığını düşünmektedir.

Velilerin pandemi döneminde öğrencilerinin uyku düzenlerinde bozulmalar yaşamalarına ilişkin görüşleri, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile sınanmıştır. İlgili analize ilişkin sonuçlar Grafik 8’de belirtilmiştir.

$\chi^2(4) = 15,751, p < .05$

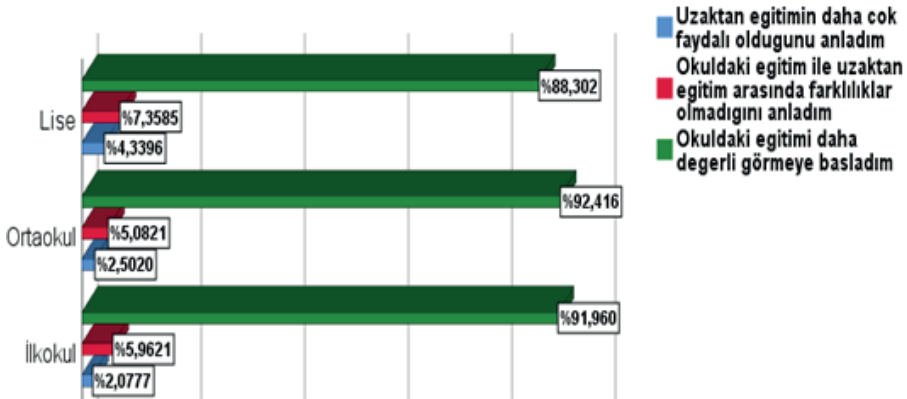
Grafik 8. Farklı öğretim kademelerine göre pandemi döneminde öğrencilerin uyku düzeni bozulmalarına ilişkin karşılaştırma

Grafik 8'deki sonuçlardan anlaşılacağı gibi öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre çocukların uyku düzenlerinin durumuna yönelik veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Grafikten anlaşıldığı üzere, öğrencisi liseye devam eden veliler görüşlerini %63,14 "evet" çocukların uyku düzeni bozuldu, %20,34 "hayır" çocukların uyku düzeni bozulmadı ve %16,50 kısmen şeklinde ifade etmişlerdir. Öğrencisi ortaokula devam eden veliler, %59,79 "evet" çocukların uyku düzeni bozuldu, %20,30 "hayır" çocukların uyku düzeni bozulmadı ve %19,90 kısmen şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Son olarak öğrencisi ilkokul kademesinde devam eden velilerin görüşleri %57,74 "evet" çocukların uyku düzeni bozuldu, %20,58 "hayır" çocukların uyku düzeni bozulmadı ve %21,67 kısmen şeklindedir. Kademeler arası karşılaştırma yapıldığında ilkokul öğrencisi velilerinden lise öğrencisi velilerine doğru, çocuklarının uyku düzenlerinin bozulmasının gözlemlenmesinde artış olduğu görülmektedir.

Grafikten anlaşıldığı üzere, araştırmaya katılan velilerin toplamda %60,23'lük büyük kısmı çocuklarının uyku düzeninde bozulma gözlemlerken, %19,36'sı bu bozulmayı kısmen gözlemlemektedir. Velilerin %20,41'i ise çocuklarının uyku düzeninde bozulma gözlemediğini belirtmektedir.

Velilerin pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki eğitim süreci hakkındaki görüşlerinin, velisi buldukları öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türü değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği ile test edilmiştir ve sonuçlara Grafik 9'da yer verilmiştir.

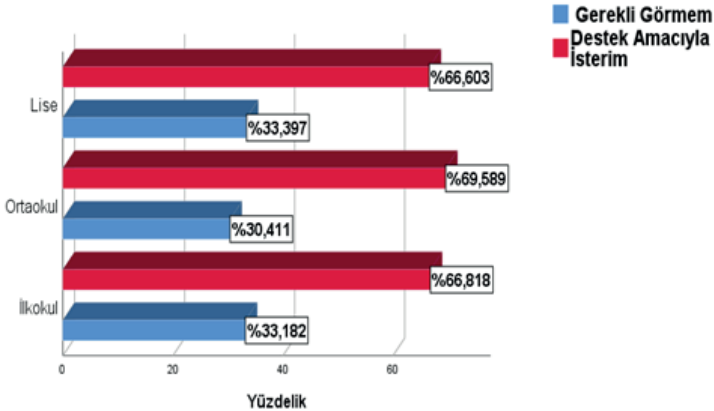
$\chi^2 (4) = 12.110, p < .05$

Grafik 9. Farklı öğretim kademelerine göre pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki eğitim süreci hakkındaki görüşlerindeki değişimlerine ilişkin karşılaştırma

Grafik 9'daki ki-kare analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin devam ettikleri okulların kademe türlerine göre pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki eğitim süreci hakkındaki veli görüşleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<.05$).

Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul kademesine göre öğrencileri liseye devam eden velilerin %88,30'u "okuldaki eğitimi daha değerli görmeye başladım", %7,35'i "okuldaki eğitim ile uzaktan eğitim arasında farklılıklar görmedim", %4,33'ü "uzaktan eğitimin daha çok faydalı olduğunu anladım" diye cevaplar vermişlerdir. Öğrencileri ortaokula devam eden velilerin %92,41'i "okuldaki eğitimi daha değerli görmeye başladım", %5,08'i "okuldaki eğitim ile uzaktan eğitim arasında farklılıklar görmedim", %2,50'si "uzaktan eğitimin daha çok faydalı olduğunu anladım" diye cevaplar vermişlerdir. Öğrencileri ilkokula devam eden velilerin %91,96'sı "okuldaki eğitimi daha değerli görmeye başladım", %5,96'sı "okuldaki eğitim ile uzaktan eğitim arasında farklılıklar görmedim", %2,07'si "uzaktan eğitimin daha çok faydalı olduğunu anladım" diye cevaplar vermişlerdir. Sonuç olarak Türkiye geneli ailelere, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim ile örgün eğitim süreci hakkındaki görüşlerine yönelik verilerin analizinin sonucunda ailelerin %90,90'u örgün eğitimin daha değerli olduğunu, %6,13'ü uzaktan eğitim ile örgün eğitim arasında farklılıkların olmadığını ve son olarak %2,97'si uzaktan eğitimin çok faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Pandemi bittikten ve normal eğitim başladıktan sonra da Millî Eğitim Bakanlığının pandemi döneminde verdiği gibi uzaktan eğitim çalışmaları yapmasını istemelerine ilişkin veli görüşleri, öğrencilerinin devam ettikleri okul kademe türleri değişkenine göre farklılaşması ki-kare tekniği test edilmiştir. İlgili analize ilişkin sonuçlar Grafik 10'da verilmiştir.

$\chi^2 (2)=5,321$ $p<.05$

Grafik 10. Farklı öğretim kademelerine ilişkin okullarda normal eğitim başladıktan sonra da Millî Eğitim Bakanlığının pandemi döneminde verdiği gibi uzaktan eğitim çalışmaları yapmasına ilişkin veli beklentisi

Grafik 10'daki analiz sonuçlarına göre öğrencilerin devam ettikleri okulların kademelerine göre, velilerin okullarda eğitim başladıktan sonra da Milli Eğitim Bakanlığının pandemi döneminde verdiği gibi, uzaktan eğitim çalışmaları yapmalarına yönelik istek görüşleri aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Velilerin örgün eğitime geri dönüldüğünde Milli Eğitim Bakanlığı, uzaktan eğitimlerine devam etmeli mi sorusuna öğrencileri liseye devam eden velilerin %66,60'ı destek amacıyla istediklerini, %33,39'u gerekli görmedikleri görüşlerini belirtmişlerdir. Öğrencileri ortaokula devam eden velilerin %69,58'i destek amacıyla istediklerini, %30,41'i gerekli görmedikleri yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. Öğrencileri ilkokula devam eden velilerin %66,81'i destek amacıyla istediklerini, %33,18'i gerekli görmediklerini belirtmişlerdir.

Grafik genel olarak değerlendirildiğinde örgün eğitime geri dönüldüğünde Milli Eğitim Bakanlığı uzaktan eğitimlerine devam etmeli mi sorusuna %67,67'lik bir dilim destek amacıyla istediklerini, %32,33'lük kısım ise gerekli görmediklerini belirtmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Pandemi nedeniyle neredeyse tüm ülkelerde uygulanmaya başlanan uzaktan eğitimin, köklü değişimlere neden olacağı düşünülmektedir. Telli Yamamoto ve Altun (2020); Can (2020) tarafından yapılan çalışmalar öğrenciler için uzaktan eğitimin, örgün eğitimi desteklediği görüşünden sıyrılıp artık birincil duruma geleceğini yani eğitimin temelini oluşturacağını ileri sürmektedirler. Web tabanlı uzaktan eğitim üzerine yapılan bir başka çalışmada ise, uzaktan eğitimin, öğrencilerin teorik bilgi ve genel kültür alanında gelişimine etkisinin yüksek olduğu ancak uygulama gerektiren derslerde öğrencilere yüz yüze eğitime göre daha düşük düzeyde katkısı olduğunu söylenmektedir (Keskin ve Özer Kaya, 2020). Aktaş Salman (2020) pandemi ile zorunlu olarak geçilen uzaktan eğitimi değerlendirirken dijital okuryazarlığı daha yüksek olan hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin uzaktan eğitim sistemlerine daha kolay adapte olduğunu, ancak dijital okuryazarlığı daha düşük ve uzaktan eğitime erişimi olmayan ya da şartları zor olan bireylerin öğrenme kayıplarının arttığını ileri sürmektedir. Bu açıdan Milli Eğitim Bakanlığı, herhangi bir nedenle erişim problemi yaşayan öğrencilere fırsat ve imkân eşitliği sağlayabilmek için uzaktan eğitim materyalleri sağlamalıdır. Bozkurt ve Sharma (2020) uzaktan eğitimin, her kriz durumunda (salgın, savaş vb.) eğitim kesintilerini önlemek için en faydalı yöntem olduğunu ancak akademik içerik sunmanın yanında bu süreçte öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik açıdan sürekli değerlendirilmesinin, çocuklara özen gösterilmesinin gerekliliğini söylemektedirler. Covid-19 pandemisi nedeniyle geçilen uzaktan eğitim süreci gelişmişliğe bağlı olarak bölgesel geçilen bir süreç değil, acil ve küresel olarak geçilmiş bir süreçtir. Bu nedenle uzaktan eğitimin; psikolojik, pedagojik, sosyolojik, teknolojik ve ekonomik tüm boyutlarının bir denge içerisinde yürütülmesi eğitim kesintisini azaltacağı gibi, pandemi travmasını da azaltacaktır ve ileriki zamanlarda yaşanabilecek büyük çaplı olumsuz durumlara karşı bir alt yapı niteliği taşıyacaktır.

Araştırma kapsamında MEB'in pandemi döneminde sunduğu uzaktan eğitim hizmetlerinin niteliği ve etkileri veli görüşleri doğrultusunda araştırılmış, şu sonuç ve önerilere ulaşılmıştır: Öğrenciler ve veliler ilk defa ülke genelinde örgün eğitimin uzaktan eğitim yoluyla verildiği bir sistemle karşı karşıya kalmıştır. Bu yeni durumun anlamlandırılması ve adaptasyonunun sağlanması için, eğitim hizmetlerinin okullardaki yürütücüsü olan öğretmenlerin, öğrencilerle ve velilerle iletişim süreçlerinin devam etmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin, öğrencileriyle oluşturacağı olumlu bir iletişim sürecinin istendik eğitim hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir (Abu Alhija, 2017). Velilerin %99,5 ile neredeyse tamamı eğitim kademesi farkı olmaksızın öğretmenlerin, çocuklarıyla iletişime geçmelerini beklemektedir. İlkokul ve ortaokul kademesinde öğrencilerin %10'u, öğretmenleri tarafından yapılan uzaktan eğitim faaliyetlerinden yararlanamazken, lise kademesinde bu oran %30 ile 3 katına çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu fark MEB yetkilileri tarafından araştırılıp, uzaktan eğitim hizmetlerinden tüm eğitim kademesindeki öğrencilerin en üst düzeyde yararlanmaları sağlanmalıdır. Sosyo-ekonomik düzey eğitimde fırsat eşitsizliğine yol açan en önemli faktör olarak görülmektedir. Bunu daha sonra yerleşim birimi (kır-kent), coğrafi bölge, sahip olunan teknolojik imkanlar izlemektedir (Gezer ve İlhan, 2018). Teknolojik imkansızlıklar, kısıtlamalar, iletişimde yaşanan bağlantı sorunları, internet tabanlı uzaktan eğitim hizmetlerinden alınan verimi düşürmektedir (Austin, 2009). Öğrencilerin sadece yarısının, uzaktan eğitim hizmetlerinden yeterli bir şekilde yararlanacağı bir bilgisayarı bulunmaktadır. İlkokul ve ortaokul kademesinde bu oran %47'yken, lise kademesinde %56 ile fazla olmasına rağmen, uzaktan eğitim hizmetlerinin verimli sürdürülmesi adına bu oranın da yeterli olmadığı belirtilebilir. İnternet üzerinden yapılan uzaktan eğitime girişte veya ders esnasında öğrencilerin kademeler arası farklılıklar görülmesiz %68'i bağlantı problemleri yaşamaktadır. İnternet alt yapısı çalışmalarına ağırlık verilip, internet bağlantı kalitesi artırılarak, uzaktan eğitim sürecinde yaşanan bu sorunların giderilmesi gerekmektedir. İlkokul kademesindeki öğrenciler uzaktan eğitimi daha çok TV üzerinden, lise kademesindeki öğrenciler ise, canlı uzaktan eğitim uygulamaları üzerinden tercih ederken ortaokul kademesindeki öğrenciler ise, her iki uzaktan eğitim uygulamalarını benzer oranda tercih etmektedirler. Öğrenim kademesi arttıkça öğrencilerin daha çok senkron uzaktan eğitim modellerini tercih ettiği düşünülebilir.

Uzaktan eğitim sisteminden yararlanan öğrencilerin eğitimini kendi kendine sürdürmek zorunda kalmaları, yalnızlık, uyumsuzluk, güdülenememe gibi psikolojik sorunlara neden olabilmektedir (Chang, 2018). Pandemi sürecinde ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin %24'ünde, lise kademesindeki öğrencilerin ise, diğer kademelerden fazla olarak %28'inde dikkat dağınıklığı ve konsantrasyon problemleri yaşanmaktadır. Öğrencilerin uyku düzenleri de pandemi sürecinden olumsuz etkilenmiştir. Öğrencilerin uyku düzeninde bozulma ilkokul kademesinde %57, ortaokul kademesinde %59 ve lise kademesinde %63 olarak bulunmuş, ayrıca eğitim kademesi arttıkça öğrencilerin uyku düzenlerindeki bozulmanın da arttığı gözlemlenmiştir. Bu artışın sebeplerinin ayrıca incelenmesinde fayda görülmektedir.

Velilerin görüşlerine göre, öğrencilerin %39,2'si uzaktan eğitim hizmetlerini faydalı bulmaktadır. Bu durum; ilkokuldan, ortaokul ve lise kademesine ilerledikçe düşüş göstermektedir. Velilerin %92 gibi büyük bir kısmı, pandemi dönemindeki uzaktan eğitim sürecinin başlamasından sonra okuldaki yüz yüze eğitimi daha değerli görmektedir. Velilerin %5'e yakını yüzyüze eğitimle uzaktan eğitim arasında bir fark görmezken %2,6'sı uzaktan eğitimi daha faydalı bulmaktadır. Uzaktan eğitimin daha faydalı bulunma oranı ilkokul ve ortaokul kademelerinde %2'yken bu oran lise kademesinde %4'e çıkmaktadır. Teknoloji destekli uzaktan eğitim, temel eğitim yöntemi değil, sadece destekleyici niteliğindedir. Öğrenci ile öğretmen arasındaki ilişkinin tam olarak kurulamaması, yüz yüze eğitimdeki gibi ilgi ve sevginin tam olarak aktarılabilmesi uzaktan eğitimin başlıca dezavantajlarından birisidir ancak bu sınırlılıklar nedeniyle de uzaktan eğitimin tamamen kullanılmaması anlamına gelmemelidir (Varshneya, 2017). Araştırmanın sonuçları da bu yöndedir. Uzaktan eğitimin destek amacıyla kullanılabileceği görüşüne ağırlık verilmiştir. Bütün öğretim kademesi velileri %68'le birbirine yakın oranlarda, uzaktan eğitim çalışmalarının destek amaçlı pandemi döneminden sonra da devam etmesini istemektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı pandemi sonrasında da uzaktan eğitim faaliyetlerini destekleyici olarak sürdürebilir.

Kaynakça

- ABU A. & Fadia N. (2017). Teaching in higher education: Good teaching through students' lens. *Studies in Educational Evaluation*.
- AUSTIN, E. K. (2009). Limits to technology-based distance education in MPA curricula. *Journal of Public Affairs Education*, 15:2, 161-176, DOI: 10.1080/15236803.2009.12001551
- BALCI, A. (2004) Sosyal bilimlerde araştırma yönetim, teknik ve ilkeler. Ankara: PegemA.
- BOZKURT, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6, 3, 112- 142.
- BOZKURT, A. & SHARMA, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15, 1.
- CAN, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6, 2, 11- 53.
- CHANG, J. (2018). Influencing factors and coping strategies of students' engagement in the context of internet education. *9th International Conference on Information Technology in Medicine and Education (ITME)*, Hangzhou, 517-520, doi: 10.1109/ITME.2018.00120
- DANIEL, J. (2020). Education and the Covid-19 pandemic. Springer.
- DURŞUN, A., KIRBAS, İ. & YÜKSEL, M. E. (2015). Fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (FATİH) projesi ve proje üzerine bir değerlendirme. 10.13140/RG.2.1.2755.6886.

- FRANKEL, J. R., WALLEN, N. E. & HYUN, H. H. (2012). How to design and evaluate research in education (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- GEZER, M. & İLHAN, M. (2018). Akademisyenlerin perspektifinden Türkiye’de eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olan faktörlerin sıralama yargularıyla incelenmesi. **Yükseköğretim Dergisi**, 8 (3), 301-312.
- GÜLLÜPINAR, F., KUZU, A., DURSUN, Ö. Ö., KURT, A. A. & GÜLTEKİN, M. (2013). Milli eğitimde teknoloji kullanımı ve sonuçları: Velilerin bakış açısından fatih projesi’nin pilot uygulamasının değerlendirilmesi. **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 30, 195- 216.
- KESKİN, M. & ÖZER KAYA, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. **İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 5, 2, 59-67.
- MONTEITH, S. (2020). Update for grade 12 graduates during the Covid-19 Pandemic. Hastings and Prince Edward District School Board, **Possibilities Today & Tomorrow**. <https://www.hpedsb.on.ca/2020/directors-letter-to-families-about-grade-12-graduates-during-the-covid-19-pandemic/>
- NASIR, M. (2020). Impact of the 2019-20 coronavirus pandemic on education. **International Journal of Health Preferences Research**.
- OECD (2020). A framework to guide an education response to he Covid-19 Pandemic of 2020.
- ÖZDAMAR, K. (2003). Modern bilimsel araştırma yöntemleri. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- SIMONSON, M. (2009). Distance education: Definition and glossary of terms (3rd ed.). Charlotte, NC: Information Age.
- TELLİ YAMAMOTO, G. & ALTUN, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlene-meyen yükselişi. **Üniversite Araştırmaları Dergisi**, 3, 1, 25-34.
- UNICEF, WORLD HEALTH ORGANIZATION, IFRC (2020). Key messages and actions for Covid-19 prevention and control in schools.
- VARSHNEYA, A. K. (2017). Distance learning through ICT: Benefits and challenges . **J Adv Res Eng & Edu**, 2(3-4): 6-9.
- <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html>, “FATİH PROJESİ”.
- <http://www.meb.gov.tr/ebada-canli-sinifla-egitim-basliyor/haber/20602/tr>, “Eba’da Canlı Sınıfla Eğitim Başlıyor”, MEB, 29 Mart 2020.
- <http://www.meb.gov.tr/eba-tvde-kaynastirma-ogrencilerine-ozel-icerik/haber/20689/tr>, “Eba tv’de kaynaştırma öğrencilerine özel içerik”, MEB, 13 Nisan 2020.
- <http://www.meb.gov.tr/lise-ogrencilerine-soru-destek-paketi/haber/20670/tr>, “Lise öğrencilerine soru destek paketi”, MEB, 9 Nisan 2020.
- <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>, “Education: From disruption to recovery”, UNESCO, 25 Mayıs 2020.

Farklı Öğrenim Kademelerindeki Öğrencilere Verilen Uzaktan Eğitim Hizmetinin Veli Görüş...

- <https://qz.com/1826369/how-coronavirus-is-changing-education/>, "The coronavirus pandemic is reshaping education", Jenny ANDERSON, 30 Mart 2020.
- <https://thebastion.co.in/politics-and/education-in-times-of-covid-how-students-teachers-and-parents-are-dealing-with-the-pandemic/>, " Education in times of Covid: How students, teachers & parents are dealing with the pandemic", Apurva SANKAR, 29 Nisan 2020.
- <https://theconversation.com/what-will-happen-to-school-grades-during-the-coronavirus-pandemic-135632>, "What will happen to school grades during the coronavirus pandemic?", Louis VOLANTE, 7 Nisan 2020.
- <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education>, "Schools, skills, and learning: The impact of Covid-19 on education", Simon BURGESS ve Hans Henrik SIEVERTSEN, 1 Nisan 2020.
- <https://www.ajanskamu.net/meb/meb-den-zoom-skype-teams-aciklamasi-kullanimi-serbest-h104702.html>, "MEB'den Zoom, Skype, Teams açıklaması: Kullanımı serbest!", AJANS KAMU MEB, 23 Nisan 2020.
- <https://www.auckland.ac.nz/en/news/2020/04/24/family-and-education-in-a-pandemic.html>, "Family and education in a pandemic", Kirsten LOCKE, 24 Nisan 2020.
- <https://www.brookings.edu/blog/brown-center-chalkboard/2020/05/27/the-impact-of-covid-19-on-student-achievement-and-what-it-may-mean-for-educators/>, " The impact of Covid-19 on student achievement and what it may mean for educators", Jim SOLAND, Megan KUHFIELD, Beth TARASAWA, Angela JOHNSON, Erik RUZEK ve Jing LIU, 27 Mayıs 2020.
- <https://www.childtrends.org/publications/resources-for-supporting-childrens-emotional-well-being-during-the-covid-19-pandemic>, "Resources for supporting children's emotional well-being during the Covid-19 pandemic", Jessica Dym BARLETT, Jessica GRIFFIN ve Dana THOMSON, 19 Mart 2020.
- <https://www.cnn.com/2020/04/16/how-the-coronavirus-pandemic-has-changed-college-admissions.html>, "How the coronavirus pandemic has changed college admissions", Abigail HESS, 16 Nisan 2020.
- <https://www.edutopia.org/article/curbing-teacher-burnout-during-pandemic>, "Curbing teacher burnout during the pandemic", Nora FLEMING, 8 Mayıs 2020.
- <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-iii-uzaktan-egitimin-ilk-iki-haftasi-nasil-gecti/>, "Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri – III | Uzaktan eğitimin ilk iki haftası nasıl geçti?", Umay AKTAŞ SALMAN, 5 Nisan 2020.
- <https://www.forbes.com/sites/colinseale/2020/03/17/distance-learning-during-the-coronavirus-pandemic-equity-and-access-questions-for-school-leaders/#3bfe88f91d4d>, "Distance learning during the coronavirus pandemic: equity and access questions for school leaders", Colin SEALE, 17 Mart 2020.

- <https://www.gainesvilletimes.com/news/education/how-performance-during-pandemic-learning-will-affect-hall-students-grades/>, "How performance during pandemic learning will affect Hall students' grades", Nathan BERG, 22 Nisan 2020.
- <https://www.govtech.com/health/Parents-Teachers-Make-Education-Work-During-Pandemic.html>, "Parents, teachers make education work during pandemic", Mara Rose WILLIAMS ve Sarah RITTER, 31 Mart 2020.
- <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/COVID-19/Pages/Working-and-Learning-from-Home-COVID-19.aspx>, "Working and learning from home during the Covid-19 outbreak", Corinn CROSS, 16 Haziran 2020.
- <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-sinif-gecme-nasil-olacak-meb-bakani-ziya-selcuktan-sinif-gecme-ve-sinav-aciklamasi-41505901>, "Sınıf geçme nasıl olacak? MEB Bakanı Ziya Selçuk'tan sınıf geçme ve sınav açıklaması", HÜRRİYET ONLINE GAZETE, 29 Nisan 2020.
- <https://www.mainepublic.org/post/high-school-students-how-pandemic-affecting-high-school-students-now-and-future>, "High school students: How is the pandemic affecting high school students now and in the future?", Cindy HAN, 27 Mayıs 2020.
- <https://www.nytimes.com/2020/04/06/learning/coronavirus-schools-grading.html>, "Should schools change how they grade students during the pandemic?", Shannon DOYNE ve Michael GONCHAR, 6 Nisan 2020.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/milyonlari-igilendiren-zoom-riski-icin-meb-den-beklenen-aciklama-geldi-5728756/>, "Milyonları ilgilendiren 'Zoom' riski için MEB'den beklenen açıklama geldi", Sultan UÇAR, 6 Nisan 2020.
- <https://www.thejakartapost.com/life/2020/04/11/challenges-of-home-learning-during-a-pandemic-through-the-eyes-of-a-student.html>, "Challenges of home learning during a pandemic through the eyes of a student", Rarkryan P. ANGDHIRI, 21 Temmuz 2020.
- <https://www.vox.com/2020/4/23/21233042/coronavirus-online-learning-teachers-students>, "How the coronavirus pandemic will affect an entire generation of students", Daniel MARKUS, 23 Nisan 2020.
- <https://www.wise-qatar.org/how-will-the-covid-19-pandemic-impact-the-future-of-education/>, "How will the Covid-19 pandemic impact the future of education?", Darlene DAMM, 5 Mayıs 2020.
- https://www.worldsofeducation.org/en/woe_homepage/woe_detail/16727/%E2%80%9Cwhat-the-covid-19-pandemic-will-change-in-education-depends-on-the-thoughtfulness-of-education-responses-today%E2%80%9D-by-fernando-m-reimers, "What the Covid-19 Pandemic will change in education depends on the thoughtfulness of education responses today", Fernando M. REIMERS, 9 Nisan 2020.